

BAZI ETİK KURAMLARIN NORMLARI IŞIĞINDA KÜRTAJ*

Harry J. Gensler

Çev.: Muhammed Enes KALA**

ÖZET

Önemli bir etik sorun olan kürtaj meselesi günümüzde hala onun lehinde veya aleyhinde görüş bildiren kişiler tarafından tartışılmaktadır. Kürtajın meşru olup olamayacağıyla ilgili temel paradigmalardan öncelikle insan şerefine vurgusu, meseleye bakışta öncelenmesi gereken önemli bir husustur. Soruna yaklaşırken, insanın anlamı, toplumun faydası, kürtajın derinden ima ettiği başka sorunların hepsinin farkında olunması, meselenin daha sağlıklı ve bütünsel bir şekilde anlaşılmasına ve daha makul çözüm önerileri getirmeye katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kürtaj, etik problem, insan şerefi, toplumun faydası

ABORTION: ACCORDING TO NORMS OF SOME ETHICAL THEORIES

ABSTRACT

The abortion which is still an important ethical issue in today's world has been being discussed by a number of proponents and opponents of the abortion. The emphasis of the basic paradigms considering whether or not the abortion is legitimized, on human honor is an essential matter. By approaching the issue, being aware of meaning of man, utility of society and the other problems which the abortion implies, shall contribute to understand the issue more cognitively and holistically and bring forward more plausible proposals.

Key Words: Abortion, ethical problem, human honor, utility of society

* Harry J. Gensler, *Introduction to Logic* (London:Routledge, 2002), ss. 175-180.

** Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı.

SONUÇCU OLMAYAN (NON-CONSEQUENTIALIST) NORMLAR

Bir an için, masum bir cana kıymanın *ciddi şekilde yanlış* olduğunu kabul edelim. “Ciddi şekilde yanlış” ı en azından herhangi bir kişinin eğitimine, işine müdahale etmeyi veya finansal bir yükü engellemek için bir canlının, canına kıymanın haklı görülemeyeceğine işaret etmek için kullanacağım.

Elimizde olan bu varsayım ile kürtaja şu şekilde karşı çıkabiliriz:

Masum bir insanın canına kıymak kesinlikle yanlıştır.

Bir cenin, masum bir insandır.

∴ Bir ceninin canına kıymak kesinlikle yanlıştır.

Peki, ikinci öncül doğru mudur? Cenin de masum bir insan mıdır (ya da o da masum bir insanın sahip olduğu hayata gerçekten sahip midir)? Birçok insan bütün meselenin bu soruya bağlı olduğunu düşünmektedir. Şayet cenin de masum bir insan gibi (bilfiil) hayata sahipse kürtaj yanlıştır, aksi durumunda kürtaja izin verilebilir.

Kürtaj karşıtı birçok insan, ceninin bilfiil olarak değil de, *bilkuvve* insan hayatına sahip olduğunu iddia etmelerine rağmen cana kıymanın ciddi şekilde yanlış olduğunu da eklemektedirler. Diğer taraftan kürtajın lehinde düşünenlere (kürtaj olmasında herhangi bir mahzur görmeyenlere) gelince, onlar, ceninin (bilfiil ya da bilkuvve) insan hayatına sahip olmakla birlikte, onun da terimi dikkate aldığımızda önemsiz ve konu dışı olduğunu kabul ederler. Onlar, insan hayatına kıymama vazifesinin terimin çok güçlü bir anlamını gerektiğini ve bu vazifenin doğmamış biri için geçerli olmadığını söylerler. Böylece onlar ‘insan’ sözcüğündeki müphemliğe yönelirler.

İnsanlar, ceninin insan hayatına sahip olup olmadığı konusunda anlaşmadıklarında, bu anlaşmazlığın doğası nedir? İki taraf da insanı aynı anlamda mı kullanıyorlar (ve) bu manada sadece ceninin, insan olup olmaması noktasından mı farklılaşıyorlar? Ben öyle olmadığını düşünüyorum. Onun yerine her iki tarafın da “insan” kelimesini farklı anlamlarda kullandıklarını düşünüyorum.

“İnsan” en azından üç manaya sahiptir:

- 1- Türünün doğmuş veya doğmamış üyesi (*Homo sapiens*),
- 2- Türünün doğmuş bir üyesi (*Homo sapiens*)
- 3- Düşünen bir canlı.

Bizler birinci anlamı biyoloji laboratuvarlarında “fare cenini” ile “insan cenini” arasında ayırım yaptığımızda kullanırız. İkinci anlamı nüfus çalışmalarında ve bir şehirdeki insan adedini sayarken kullanırız. İnsanları yüksek zihni güçleri vesilesiyle diğer canlılardan ayırt etmek için kullanılan geleneksel tanım da üçüncü anlamdır. Bir cenin, birinci anlamda “insan”dır ama ikinci ve üçüncü anlamlara göre değildir. Böylece bir ceninin insan hayatına sahip olup olmaması bizim “insan”ı hangi anlamda kullandığımıza bağlı olacaktır. Şayet biz konuyla ilgili olarak insan terimini hangi anlamda kullandığımızı söylersek; ceninin de bir insan hayatına sahip olup olmadığına ilişkin net bir cevap elde etmiş oluruz.

İnsanlar, değişik noktalarda “insan” hayatının başladığını iddia etmişlerdir:

- c) Cenin ana rahmine düştüğünde
 - i) Bireyselleşme; zigot başka bir zigottan ayrılmadığında veya onunla birleşemediğinde
 - w) Beyin dalgaları; cenin beyin dalgalarını göstermeye başladığında
 - v) Canlılık gösterme; cenin ayrı yaşayabildiğinde
 - b) Doğum gerçekleştiğinde
 - r) Aklilik; çocuk rasyonel olarak düşünmeye başladığında

Şimdi biz insan teriminin, aynı anlamda açık-seçik anlamı üzerinde olgusal bir anlaşmaya sahip değiliz. Onun yerine kapalı insan terimini kullanmak için altı yola sahibiz.

Asıl konu şudur: Biz ‘masum bir cana kıymanın ciddi şekilde yanlış olduğunu’ söylediğimizde hangi insan anlamını kullanmalıyız? Bu noktada hangi anlamı seçtiyssek ona bağlı olan değişik ilkelere sahip olacağız. Şayet biz nötr terim olarak *bilfiil ve bilkuvve* insan varlığını ana rahminden yetişkinliğe her noktayı karşılamak için kullanırsak ve böylece kelimenin müphemliğinden sakınırsak, altı prensibi şu şekilde açıklayabiliriz:

Bilfiil veya bilkuvve anlamda insan olma özelliğine haiz masum birini öldürmek ciddi şekilde yanlıştır. Şu noktalardan başlayarak,

- c) Ceninin ana rahmine düşmesi
- w) beyin dalgası yayması
- b) doğumunun gerçekleşmesi
- i) birey olması

- v) canlılaşması
- r) akli olarak düşünmesi

c ilkesi, kürtajın her aşamada ciddi şekilde yanlış olduğunu söylemektedir. i, w ve v ilkeleri erken kürtaja izin vermekte, fakat sonraki döneme ait olanlarını yasaklamaktadır. b ilkesi kürtaja izin vermekte ama bebek katlini yasaklamaktadır. r ilkesi ise hem kürtaja hem de bebek katline izin vermektedir. Peki bu altı ilkenin hangisini kabul etmeliyiz?

Bilim bu noktada bu mesele hakkında karar veremiyor. Bilim ancak kişinin beyin dalgası yayıp yaymadığını söyleyebilmekte ve bu noktada ise o, insan anlamını w ilkesi ışığında bulmaktadır. Ama bilim bize ahlaki çerçevede insan anlamlarından hangisini kullanmamız gerektiğini söyleyemez.

Birçok insan ahlaki sezgilerine (intuitions) uygun olan ilkeyi seçer. Bu da insanların sezgileri farklı olduğu için ya içinden çıkılmaz bir duruma ya da bir açmaza neden olur. Katoliklere çocuk katline (infanticide) ve kürtaja karşı durmaları öğretilmiştir. Onların sezgileri c ilkesine meyyaldır. Antik Romalılar hem çocuk katline hem de kürtaja izin verecek şekilde yetiştirilmişlerdir. Onların sezgileri ise r ilkesine yöneliktir. Günümüzde çoğu insana çocuk katlinin değil ama kürtajın kabul edilebileceği öğretilir. Onların sezgileri b ilkesi lehindedir. Böylece görülüyor ki (mutlak anlamda) sezgilere meyil etme bizi ebter bir yolla karşı karşıya bırakıyor. Sorunu akli olarak çözmek için, daha temel şeylere başvurmaya ihtiyacımız vardır.

Şu noktada en önemli görevin herhangi bir evrede canlıyı öldürmemek olduğunu varsayalım. Onu somutlaştırmak için, cana kıymama temel vazifesinin doğumla başladığını farz edelim. Bu noktadan önce varlık ne haldedir? Doğmayan biri;

- 1- Hiçbir yaşam hakkına sahip değil midir?
- 2- Daha az ama sürekli sabit bir yaşam hakkına veya
- 3- Derece derece yükselen yaşam hakkına mı sahiptir?

Birinci seçenekte insan cenini yaşam hakkına sahip değildir. Böylece küçük nedenlerle hatta ve hatta hiçbir neden göstermeden onu katletmeye cevaz verilebilir. İkinci seçenekte herhangi bir yaşta bir cenin için yaşam hakkı zayıf bir olanak olarak görülse de aynı nedenlerden ötürü o da öldürülebilir. Üçüncü seçenekte, yaşam hakkı derece derece artar. Böylece altı aylık bir cenini öldürmek üç aylık bir cenini öldürmekten ciddi şekilde daha çok mazeret gerektir. Şimdi seçeneklerden en makul olanı hangisidir? Çok az insan konuyla ilgili sağlam ahlaki sezgilere sahiptir. Tekrarlamak gerekirse ahlaki sezgilere

başvurma herhangi kesin bir sonuca götürmeyecektir. Bizim ahlaki ilkeleri tartışmak için daha iyi bir yola ihtiyacımız vardır.

Böylece kürtaj hakkında sonuççu olmayan birçok mümkün normlar vardır ve bununla beraber biz sonuççu görüşleri de göz önünde bulundurmalıyız.

SONUÇÇU (CONSEQUENTIALIST) NÖRMLAR

Klasik faydacılık tek bir temel ilkeye sahiptir: Biz her zaman hareketimizden etkilenen insanlar için acının ötesinde memnuniyet çizgisini her ne yükseltiyorsa onu yapmalıyız. Burada spesifik bir noktada başlayan özel bir yaşam hakkı yoktur; bizim tek vazifemiz iyi sonuçları, en üst seviyeye çıkarmak olmalıdır. Böylece biz, bu cenini veya bebeği öldürmek acının ötesinde memnuniyet çizgisini artıracak mı? diye sorarız. Şayet cevap 'evet' ise o zaman öldürmeliyiz.

Kürtajı savunan insanların çoğu sonuççu (consequentialist) bağlamda konuyu ele alırlar. Onlar kürtajın çoğu zaman en iyi sonuçları verdiğini iddia ederler. Kürtaj bu meyanda evlenmemiş annenin itibarını zedelemekten, kişilerin eğitimlerini ve kariyerlerini engellemekten ve finansal yüklerden insanları kurtarabilir. Dünyaya gelecek çocuk bu problemler veya olası doğum eksiklikleri meydana geldiğinde mutluluk için daha az şansa sahip olur. Ve kürtaj gebelik önleyicilerin başarısızlığında, doğumu engelleyici ikinci bir şans ortaya koyar!

Kürtaj karşıtları (yine sonuççu çerçevede) kürtaj olmaksızın da eşit derecede iyi sonuçların elde edilebileceğini varsayarlar; bizim, evlenmemiş annelere ve fakir ailelere karşı daha iyi bir sosyal desteğe, daha iyi evlat edinme uygulamalarına, gebeliği önleyicileri, yapay rahim ve benzeri şeyleri daha akıllıca kullanma yeteneğine ihtiyacımız vardır. Şayet biz onlara sevgi gösterebilirsek, engelli doğan çocuklar mutluluğa ve üretken hayatlara yönlenebilirler. -ki öylesi engeller aileleri bir araya getirebilir ve onlara amaçlarının anlamlarını hatırlatabilir. -Ayrıca- kürtaj bayanlara psikolojik olarak ciddi zararlar verebilir, onların insan hayatına karşı hissiz ve şefkatsiz davranışlarının artmasına da sebep olabilir.

Diğerleri, çocuğa sahip olmanın mı yoksa olmamanın mı daha iyi sonuçlar üretebileceğini gerçekten bilmememize karşı çıkmaktadır. Biz faydacılığa başvurduğumuzda çoğunlukla tahminlerimize dayanmaktayız.

Daha da önemlisi, klasik faydacılık sorgulanabilir bir görüştür. Bu yaklaşım az da olsa iyi sonuçlar ortaya çıktığında masum insanları (yaşlılar,

engelliler ve hastalar dahil) öldürmeyi haklı kılar. Bu görüş ilginç imalara sahiptir ve tutarlı olarak anlaşılması ciddi bir zordur. Onuncu bölümde rasyonelliğin bizi bu yaklaşımı reddetmeye yönlendirebileceğini tartıştım.

Bu problemler ışığında, birçok insan, değerlere çoğulcu yaklaşımlarla kuralcı faydacılığa geçiş yaptı. Kuralcı faydacılık, öldürme hakkındaki hangi kuralın, toplumun benimsediği ve izlemek için çaba sarf ettiği en iyi sonuçlara sahip olabileceğini sorabilir. Birisi mantıklı olarak en iyi sonuçları doğuran kuralın öldürmeye karşı katı bir kural olduğunu öne sürebilir.

Şimdi toplumun öldürmeyle alakalı benimseyebileceği dört kuralı düşünelim.

1- Masum bir insan hayatına kıymağa; acının ötesinde memnuniyet çizgisini artırırca izin verilebilir.

Bu kurala uymak, toplum üzerinde felaket sonuçlara neden olabilir. Şayet arkadaşların ve akrabaların öldürmenin en iyi sonuçlara sahip olabileceği tahmininde bulununca ve kendilerinde öldürmek için bir otorite hissi bulunca ne olacağını hayal ediniz! İnsanlar buna sorumsuzca başvurabilirler ve (bu durumda) insan hayatına olan saygı azalabilir. (Hâlbuki) öldürmeye karşı olan kuralın sağlam, açık ve net olması gerekmektedir.

2- Bir çocuğu öldürmeye, çocuk akli egzersizlerini yapmaya başlayınca kadar izin verilebilir.

Bu norm aşırı derecede muğlaktır. Bir çocuk tam olarak akli bir noktaya ne zaman ulaşmaktadır? Bu çocuğun ilk konuşmaya başladığı an mı veya o, çocuğun birinci sınıfa başladığı veya liseden mezun olduğu zaman mıdır? Çocuklar derece derece akli güçlerinde yetkinleştiklerinden onları öldürmenin yanlış olacağı, bir 'akli nokta' seçmek oldukça tartışmalı olacaktır. Tekrar öldürmeye karşı olan kuralın gayet açık, net ve kesin olması icap ettiğini hatırlatalım. Bunun gibi kapalı bir kural tüm aşamalarda insan hayatına saygının sökülüp atılmasına ve çok sayıda (masum) insanın katledilmesine sebep olabilir.

3- Cenini öldürmeye izin verilebilir ama çocuk katli kesinlikle yanlıştır.

Bu norm daha açıktır (kısmi doğum kürtajı hariç) ama sabit ve sağlam değildir. Son zamanlarına gelmiş bir insan cenini ile yeni doğmuş bir bebek uzamsal konumları haricinde pratik olarak aynıdır. Böylece son anlarına gelmiş bir ceninin ölümüne izin verip yeni doğmuş bir bebeğin öldürülmesini yasaklamak keyfi ve tartışmalı görünecektir. Böylece bu normu kabul eden toplumlar bebek katlini kabul etmeye doğru bir eğilim içine gireceklerdir. Yani her şeye rağmen ikinci normu kabul edici bir temayül sergileyeceklerdir. Önceki bölümde sunulan; i, v ve w kuralları aynı derecede benzer, sabit ve sağlam olmayan problemlere sahiptirler.

4- Masum bir insan hayatına kıymak, ceninin ana rahmine düşmesi aşamasından başlayarak çok ciddi anlamda yanlıştır.

Bu son norm, diğerlerinin aksine, açık bir ilke vermekte ve insan hayatı için saygıyı en üst düzeyde tutmaktadır. Bu norma uyan toplum kuvvetle muhtemel, diğer normları takip eden toplumdaki (uzun zamanda ortaya çıkan sonuçlar açısından) daha iyi yaşamaktadır. Böylece kuralcı faydacılığın kürtaj karşılığı sıkı bir kural taraftarı olduğu öne sürülebilir.